

II.

Áttérve második kérdésünkre, azt feltétlenül tagadó válaszszaal kellene elintéznünk, ha a tőzsdebiróság ténykedésének határa bizonyos gazdasági érdekcsoport tagjaira szorítkoznék. A kereskedés belső természetének ismeretében e bíróság mindig oly kijelentéseket fog tehetni, melyek e gazdasági tevékenység objektív céljainak szolgálnak. De az államban más tevékenységi körök is léteznek, ezeknek is vannak védelemre méltó céljaik és e célok nem ritkán collidálnak más gazdasági körök törekvéseivel. Melyik cél érvényesüljön, melyik gazdasági réteg akarata legyen joggá? Az államilag kezelt igazságszolgáltatásnál a legkülönbözőbb törekvések a sok érdekösszeütközésen csiszolódnak, nemesítő processuson fognak átmenni, míg joggá szűrődve és objektivizálva bírói kézbe fognak kerülni. A választott bíróság e kiegyenlítést természetesen nem ismerheti és nem is lehet feladata az összes gazdasági célok kimérése. Erre csak az állam lehet kötelezve és képesítve. Vegyünk csak egy példát. A gépkereskedő elad egy cséplőt, követelését biztosítani óhajtja és a pactum reservati dominii-hoz folyamodik. Nem hivatkozhatunk konkrét esetre, de nem kételkedünk, hogy a tőzsdebiróság itt természetesen meg fogja védeni a kereskedelem érdekét. De ezen túl ott van a gazdálkodó érdeke, a ki talán az utolsó részletnél került fizetési nehézségbe és most hitelezője kénye-kedvének van kiszolgáltatva. Ez tehát oly collisio, mely állami kiegyenlítést kíván.

Itt van tehát a határ. Bármennyire is okunk van a tőzsdebiróság judikaturáját méltányolni és bármennyire mintaképpül szolgálhatna az állami bíróságnak, létezik egy természetes korlát, melyen túl igazságot nem szolgáltatathat. E korlát az érdekkörök collisiojában van. Ezentul biráskodása csakugyan önbiráskodássá válik és az egyik érdekkör akarata a többi érdekköröknek törvényt diktál. E pontnál kezdődik a veszély.

Az ellen nem lehet kifogása senkinek, ha a kereskedők egy állandóan organisált bírósággal bírnak, mely köztük igazságot szolgáltat, a mint nem eshetik kifogás alá, ha a termelők, az iparosok vagy a munkások ily bíróságot fognak maguk számára felállítani. De mivé lesz jog és igazságszolgáltatás, ha mindezen körök követelni fogják azt, hogy a többi érdekkörök tagjaira is kiható biráskodást biztosítsanak számukra az állam? Minő bellum omnium contra omnes! Mivé lesz az az állam, ha minden társadalmi réteg saját akaratát fogja érvényesülésre juttatni. Öldöklő harcra készülnek a társadalom legkülönbözőbb körei, mi fogja szelidíteni a harcot, hogy fog megszületni a revideált társadalom, ha az állam kiadja kezéből a jogot, melyben minden társadalmi atomnak találkozni kell. Hisz minden socialis törekvés az állami jogban való kifejezésre juttatás felé tart. Ha e jogot eldobjuk, úgy organisált társadalom helyett romokat fog találni az állam, mert itt csak az egységes jog eszméje adhat egységet.

E barbarismus ellen küzdeni kell mindenkinek, a ki egy erős állameszméért még érezni tud. Nem furcsa, hogy az állam, mely szivarokat készít, dohányt árusít el, vasuti és bányászati vállalatokkal foglalkozik, kezéből kiadná az igazságszolgáltatást? Ha szivarra van szükségem, azonnal megtanulom, hogy létezik egy m. kir. állam, de, ha jogomat keresem, úgy megkaphatom azt a nélkül, hogy bármi is emlékeztetne arra a nagy kiegyenlítő hatalomra, melyet államnak neveznek. Minden egyes vállalatával közeledik az állam a socialismus céljaihoz és épen a legsocialisabb feladatát akarja az igazságszolgáltatás albréletbeadásával megtagadni!

Bármely ponton kerül érintkezésbe a polgár az állammal, mindenütt terhet érez, mely elkedvetleníti, ha nem bír elég éleslátással, hogy felfedezze azokat a finom szálakat, melyeken a teher szükségessége függ. Épen az igazságszolgáltatásnál lép előtérbe az individuális érdek, épen itt tanulja meg leg-

közvetlenebbül az állampolgár, hogy az állam in ultima analysi miatta van és nem megfordítva. Itt van alkalma megtanulni, hogy mennyire szükséges az államban és ergo az államért élni. A ki nem látja azt, hogy mily fontos funkciót végez az állam, a mikor oda állítja közegeit, hogy igazságot szolgáltatassanak oly ügyekben, melyek látszólag őt nem is érintetik, az nem is foglalkozott még soha ama factorokkal, melyek az ember socialis hajlamait fejlesztik és melyek egyedül alkalmasak a koronként kitörő destructio tendenciákat visszaszorítani.

A tőzsdebiróság tehát állami feladatokat nem teljesíthet, de judikaturája is nyomban elveszti magas értékét, a mint saját körén túl más spherákba nyul, a mint saját körei és más körök között collisio támad. Ne felejtjük el, hogy e bíróság a tőzsdének exponált orgánuma, tehát a szervezett kereskedelem mandatariausa és ha nincsenek is utasításai, melyeket követni tartoznék, mégis vannak kötelességei, melyek tartalmát a megbízás eredete adja meg. A mily kitünő tevékenységet is fejthet ki a kereskedelem érdekében, a mennyire kívánatos is volna, hogy az állam eltanulná tőle, miképen kell annak igazi tartalmát felismerni, ép annyira utját kell állni annak, hogy egyoldalú érdekek követelményei domináljanak.

Ha collisióról van szó, ki ne gondolna azonnal a legtipikusabb esetre, a tőzsdei differenciák perelhetőségének kérdésére. Az állami törvényhozás nem bírván megtalálni a formulát, mely a legitim ügylet sérelme nélkül a játékot megrendszabályozza, a judikaturát a per konkrét körülményeiből folyó állápontra utalta. Ez ugyan kielégítő állapotnak nem mondható, de maga az elv sértetlenségében fenáll és a bírónak sok esetben sikerülni fog legalább eredményében helyes kijelentést tenni. A tőzsdebiróság e törekvések erkölcsi szükségességét, célszerűségét és jogosultságát egyszerűen nem ismeri és tegyük hozzá, természetesen nem is ismerheti a nélkül, hogy megbízóival szemben árulást kövessen el. A kereskedő itt csak egy szempontból indulhat ki, eltávolítani mindent, a mi a forgalom akadályaul szolgálhatna. Az államnak azonban tekintettel kell lenni ama nagyszámu érdekre is, mely a kereskedői világ egyoldalú törekvéseivel nem congruál. A hol collisiót tapasztal, ott teljesítenie kell állami hivatását, a kiegyenlítést és ha valahol, úgy itt szembezőkő a collisio, mely a hivatásszerű kereskedők és az ezek körén kívül állók között tornyosul. E fontos kérdésben a tőzsdebiróság hatáskörével abdikálni kényszeríti az államot, sőt ennek minden törekvése e téren az ügyetlenséggel párosult tehetetlenség komikumát árulja el.

(Bef. köv.)

Dr. König Vilmos

A bünvádi eljárás ujrafelvételének, valamint az ártatlanul letartóztatottak, illetőleg elítéltek kártalanításának kérdéséhez.¹

Végig tekintve a javaslatoknak az ujrafelvétel kérdésére vonatkozó czikkein, az objectiv bírálónak el kell ismernie, hogy az azokban foglalt propositiók nem elégitik ki a törvényhozás valódi szükségleteit és habár a jelenlegi francia joghoz mérten több irányban lényeges javítást tartalmaznak is, még mindig igen számos irányban fogyatkozásokat tüntetnek fel s annyira elütnek a haladottabb törvényhozásoknak e kérdésben elfoglalt álláspontjától, hogy azokat más államokban a későbbi kodifikatorius munkálatok anyagául sem lehet felhasználni.

E munkálatoknak behatóbb vizsgálata azonban mégsem kárba vezett munka. Megtanulhatni belőle, hogy a francia jogfelfogás és a grande nation törvényhozási factorainak álláspontja a bünvádi eljárási jognak ezen, valamint számos

¹ Az előbbi közl. 1. a 3. és 4. számban.

más kérdésében is mennyire elüt az újabb jogalkotás irányától s mily erélyes conservativismussal ragaszkodik, — még a legújabb törvényelőkészítő munkálatokban is, — egyes, rég elavult hazai chablonokhoz, miért is e munkálatok eredményeit mindig a legszigorubb és legóvatosabb kritikával kell mérlegelni.

A magyar bünvádi eljárási gyakorlatot vagy a kor színvonalán álló büntető perrendtartásokat ismerő hazai szakemberek bizonyára egyetértenek velem abban, hogy egyszerűen megmagyarázhatatlan: miért nem iparkodnak e javaslatok segíteni azon a számos fogyatkozson, melyet a francia tételes jog a revisió kérdésében a fenebbi (I. alatti) részletezés szerint feltüntet; miért ragaszkodnak az épen nem kimerítő még exemplificatív felsorolás gyanánt is nagyon tökéletlen casuistikához, melyet nyolcz évtized előtt az actualis szükséglet szempontja még megérthetővé tett, de melyet a tapasztalat rég meg nem felelőnek bizonyított be; miért nem engedik meg az újrafelvételt akkor, ha *kevésbé súlyos* büntetés megállapítására van kilátás¹; miért nem engedik meg a perújítást kihágási ügyekben, holott semmi sem igazolhatja, hogy egy, — például nyereségvágyból elkövetettnek állított — kihágás miatt ártatlanul történt elítélés tönkre tegye az elítéltnak jó hírét és becsületét?

Mayer (ismertetett műve 19—20 l.) két körülményben látja e sajátságos jelenség okát: az egyik az ítélt dolog tekintélyének szempontja (*l'autorité de la chose jugée*), a másik: bizalom a jury működésében. Valószínű, hogy a tudós szerző helyesen jelöli meg az okokat, de azok nem igazolják az ismertetésünk tárgyául szolgáló előmunkálatok mulasztásait.

Legkevésbé sem szándékozom tagadni a res iudicata elvének fontosságát, de az mégis csak egy *alaki jogszabály*, melyet az egész bünvádi igazságszolgáltatásnak legfőbb vezérelve: az anyagi igazság szempontja fölé helyezni, szembe-tűnőleg ellenkezik az igazságérzettel és az igazságszolgáltatás tekintélyével. Egy abstract eljárási elv nem lehet fontosabb az örök igazság legszentebb érdekeinél: az ítélt dolog tekintélyét hangoztató üres szólamnak kétség nélkül háttérbe kell vonulnia, ott, hol számos ártatlanul elítélt jogosan követeli, hogy hozzák helyre az ő becsületét és személyes szabadságát elvonó bírósági tévedést. Szépen és találóan mondja Mayer is: «habár az ítélt dolog tisztelete nagyon legitim szempont, azt mégsem szabad tulozni és a bálványimádás egy neméig vinni, mert az emberi igazságszolgáltatás határozatait soha sem szabad a bálványimádásig tisztelni».

A revisió kérdésének gyökeres reformját Mayer szerint a francia törvényhozásnak a jury intézménye iránt érzett nagy előszeretete, illetőleg az a feltevés is késlelteti, hogy a legislatorius tényezők nem tartják valószínűnek, mikép az esküdtbírói eljárásban fekvő számos biztosíték mellett ártatlanul elítéltetések előfordulhassanak. «A jelen században — írja Mayer — Franciaországban senki sem gondolt arra, hogy a jury attributióit megtámadja, ez intézmény alapelveit érintő reformot senki sem javasolt; s míg más államokban folytonosan követik egymást a javaslatok, hogy a jury souverénitását megszorítsák vagy működésének módját újból szabályozzák, úgy, hogy szervezete és hatásköre folytonosan kérdés tárgyává vannak téve: addig Franciaországban mindenkinek meggyökerezett a tisztelete és hódolata a jury intézménye iránt; még a hivatalnoki karban sincsenek

¹ Az igazságtalanul tulszigoru büntetés *enyhitése* az elítéltnak egyik legjogosabb egyéni érdeke. Csodálatos, hogy az oly kiváló, de szintén még törvénytényé nem vált belga előmunkálatokba is *csak a képviselőházi bizottság* — 1884 máj. 8-iki ülésében — vette fel az újrafelvételnek egyik esetéül azt, melyben: «les nouveaux faits ou les nouveaux moyens de preuve sont de nature à donner lieu . . . à une condamnation moins rigoureuse sar l'application d'une loi pénale moins sévère». Thonissen Travaux préparatoires Tome II. (2-e édition Bruxelles. 1885.) p. 341.

ellenségei és el lehet ismerni, hogy hibái elég ritkák, legalább abban az irányban, mikép *rendkívül gyéren* történik meg vele, hogy ártatlanokat elítéljen.»

Készséggel elismerem, hogy ez így van, de azért — a mit különben Mayer is több helyen szintén megenged, — mégis azt tartom, hogy a revisióra vonatkozó francia törvényhozási anyagot gyökeresen kell módosítani, a casuistikát teljesen elejteni s megfelelően széles, általános szabályokra kell áttérni.

Mert — s ez minden elméleti okoskodásnál sokkal nyomatékosabb érv, — a helyes bünvádi igazságszolgáltatásnak akármennyi biztosítékát állítsa is fel a gondos törvényhozás, bármily lelkiismeretességgel járjanak is el a büntető bíróságok; *számos esetben a szerencsétlen véletlen*, az esetleges körülményeknek végzetszerű összejárása ki nem kerülhető módon előidézi az igazságszolgáltatás tévedéseit s ezek közt, — a mi következményeiben legsajnosabb, — ártatlan egyén elítélését is *Philippi*-nek, *Lesnier*-nek, *Renosi*-nak és *Gardin*-nének életfogytig tartó, illetőleg husz évig kényszermunkára ártatlanul történt elítélése, — mely büntetésükből több évet ki is töltöttek, — (*Ortolan*, id. m. II. köt. 21—22 és 634. l.) továbbá a *Borras*-eset, melyet a nemes lelkű *Marcon* senatornak eléggé nem magasztalható buzgósága karolt fel, — valamint *Pierre Vaux* ügye eléggé bizonyítják, hogy ezek a tévedések a francia igazságszolgáltatásban *az újabb időbeni* sincsenek kizárva. Hogy azok alól más államok esküdtzéke sincsenek mentesítve, az kitünik például az *Ortolan*, *Orano*, *Schwarze* és *Gerneth*¹ által közzétett számos újabb adatból.

Pedig igaza van *Orano*-nak (id. m. előszavában), hogy a büntető igazságszolgáltatás tévedése valódi közszerencsétlenség, egyike az emberiség legnagyobb calamitásainak mely kihatásaiban rendkívül végzeteljes. S ha már a törvényhozásnak és az államhatalomnak a legodaadóbb igyekezet mellett sem mindig sikerül megelőzni az ártatlanok szenvedéseit, legalább mindent meg kell tennie a végből, hogy azokat lehetőleg helyrehozza és reparatiójukat megnehezíteni már ez okból sem szabad.

(Bef. köv.)

Dr. Balogh Jenő.

TÖRVÉNYKEZÉSI SZEMLE.

Az alzálogos jelzálogkeresete.

E tárgyú fejtegetésemre² e lapok idei első számában két cikk jelent meg, melyek velem ellenkező állást foglalnak. A kérdés igen tanulságos, ezért legyen szabad reá visszatérnem.

Fejtegetésem magva az volt, hogy a ki jelzálogilag biztosított követelésre szerez telekkönyvi zálogjogot, annak zálogjoga van először adósának követelésén (*pignus nominis*), másodsor az e követelést biztosító zálogjogon (*pignus pignoris*), de nincs zálogjoga *magán az ingatlanon*. Ehhez képest a végrehajtási kielégítést is csak a jelzálogilag bizto-

¹ *Orano* ügyvéd és római egyetemi tanár «Sulla revisione de guidicati penali» (Roma 1888.) című művében (8—9. l.) idézi *Mancini* mondását: «lelkiismeretemre és becsületszavamra mondom, hogy 30 évi bírósági gyakorlatom alatt *több vádlottnak ártatlanul elítélésétől* nyertem *biztos* meggyőződést». Maga *Orano* tíz évi időközben Olaszországra nézve *tizenhét* (id. m. 45—48. l.), *Schwarze* (Die Entschädigung 66—68. l.) a német birodalomra nézve csupán *négy évi* időszakról *két-százötvennyolcz* olyan ügyet sorol fel, melyekben az ártatlanul elítéltek az újrafelvétel folyamán *felmentettek*. Meglepők a *Genneth* bécsi fő-törvényszéki bíró által — *Irrthum der Strafjustiz* a «*Goldammer*»-féle Archiv für Strafrecht XXXI. kötetében (416—432. l.), közölt esetek is; különösen az a két ügy, melyekben a bécsi *esküdtzék egyhangulag ítélte el* a vádlottakat, kiknek ártatlansága később kiderült. *Ortolan* az angol és amerikai gyakorlatból is hoz fel eseteket (id. m. II. 21—22. l.)

² Jogt. Közl. 1894. évf. 51. sz.